

Bij den aanvang van de negentiende tot de twintigste eeuw hebben vele mannen van naam eene poging gewaagd, om het karakter te bepalen van het honderdjarig tijdperk, dat toen werd afgesloten, en om, al was het alleen bij benadering, de richting aan te duiden, waarin naar hun inzicht de stroom van het leven zich verder voortbewoog ¹⁾. Maar het gebied, dat daarbij viel te overzien, was zoo uitgestrekt, en de verschijnselen, die er de aandacht trokken, waren zoo menigvuldig, belangrijk en ingewikkeld, dat het niemand gelukt is, den voorbijgesnelden eeuwkring onder ééne formule saam te vatten, of de richting der toekomst door een enkelen karaktertrek te omschrijven. Terwijl de een het kenmerkende van de vorige eeuw zocht in de ontwaking der historische of der natuurkundige wetenschap, vestigde een ander de aandacht op de uitbreiding van het verkeer, op de beteekenis van het machinewezen, op de zucht naar emancipatie of op de ontwikkeling der democratie. En terwijl sommigen van meening waren, dat wij tegenwoordig leven in het teeken van neo-

---

1) Voorbeeldshalve zij alleen herinnerd aan *H. S. Chamberlain*, *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts*. 5te Auflage. München 1904. *Th. Ziegler*, *Die geistigen und sozialen Strömungen des neunzehnten Jahrhunderts*, 2te Aufl. Berlin 1901. *Ludwig Stein*, *An der Wende des Jahrhunderts*. Freiburg 1899.